

ЕКООСВІТНІЙ УРОК «АНТИФЕЙК, АБО ЗНАЙОМИМОСЯ З ДРІМЛЮГОЮ»

Т.Б. Чернявська¹, Є.Д. Яблоновська-Грищенко²

¹ Канівська загальноосвітня школа I–III ступенів № 4; вул. Дніпробудівська, 2, м. Канів, Черкаська обл., 19003, Україна.
Kaniv secondary school № 4; Dniprobudivska str. 2, Kaniv, 19003, Ukraine

² Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ННЦ «Інститут біології та медицини», Канівський природний заповідник;
вул. Шевченка, 108, м. Канів, Черкаська обл., 19003, Україна

National Taras Shevchenko University of Kyiv, Institute of Biology and Medicine, Kaniv Nature Reserve; Shevchenko str. 108, Kaniv, 19003, Ukraine

✉ Т.Б. Чернявська (Т.В. Chernyavska), e-mail: cherniavskatat@gmail.com; Eugenia Yablonska-Grishchenko <https://orcid.org/0000-0002-2594-4943>

Lesson “Anti-fake or let us get acquainted with Nightjar”. - Т.В. Chernyavska, E.D. Yablonska-Grishchenko. - *Berkut*. 30 (1). 2021. - We describe the lesson with elements of “investigation” for primary school. Children analyze fake information about non-existent animal “chupacabra” and learn about the Nightjar. [Ukrainian].

Key words: environmental education, nature conservation, primary school.

Опис уроку, спрямованого на вироблення навичок отримання інформації та аналізу її достовірності. На прикладі фейкових повідомлень про чупакабру учні вчать розпізнавати неправдиві новини і знайомляться з дрімлюгою, про якого більшість із них раніше ніколи не чула.

Ключові слова: екологічна освіта, охорона природи, початкова школа.

Еколого-освітні заняття мають формувати екологічну культуру школярів, повинні бути нешаблонними та емоційно забарвленими, давати учням можливість проявити самостійність. Вони закладають систему наукових знань та світогляд, що неможливо без уміння шукати та аналізувати інформацію (Чернявська, Яблоновська-Грищенко, 2012; Яблоновська-Грищенко та ін., 2013). Зараз просте знайомство з навколишнім світом вже є недостатнім. Дедалі важливішим стає вміння виділяти достовірну інформацію, відмітати фейки. Для цього нами були розроблені спеціальні заняття (Яблоновська-Грищенко та ін., 2020). Новою розробкою став урок «Антифейк», спрямований на виявлення фальшивих новин на прикладі «сенсаційних» повідомлень про неіснуючу істоту чупакабру, які час від часу з'являються в інформаційному просторі. Одночасно діти знайомляться з цікавим представником орнітофауни України – дрімлюгою (*Caprimulgus europaeus*) та дізнаються, як виникають забобони.

Мета уроку:

- показати, як аналізується інформація, як знаходиться раціональне наукове пояснення природних явищ;
- познайомити учнів із дрімлюгою – цікавим птахом, про якого багато людей нічого не знають.

Матеріали та обладнання:

презентація «Антифейк» із записом голосу та фотографіями дрімлюги.

Хід уроку

I. Підготовча робота. Учитель нагадує учням, що інформацію треба не просто отримувати та запам'ятовувати, але й звертати увагу на те, звідки вона надійшла, оцінювати та перевіряти її достовірність. Він пропонує дітям задати собі запитання: чи можна та наскільки легко обдурити дитину? вчителя? батьків? будь-яку людину? Розповідає про телефонних шахраїв з їх «виграшами в лотерею» або «родичами в біді». Як правило, учні згадують подібні історії й самостійно. Вчитель звертає увагу на те, що фейки* та

шахрайства базуються на емоційному сприйнятті інформації та відсутності її перевірки схвильованою людиною. Як перевірити, чи є інформація правдивою? У випадку з «родичами в біді» все просто – треба лише їм зателефонувати. А от із фейками складніше. Щоб розкрити неправду, треба отримати дані з різних джерел. Як приклад наводиться робота розвідки – для підтвердження правдивості інформації вважається необхідним, щоб вона була отримана як мінімум із трьох незалежних одне від одного джерел.

II. Повідомлення теми й мети заняття. Цей момент будується на інтризі. Вчитель пропонує познайомитися із чупакаброю, вмикає (у презентації) її голос. Каже, що він знає цю істоту, вона є звичайною для України й дуже симпатичною. Тварина дійсно полює в темряві. Її легко почути в сутінках або вночі на лісових вирубках чи узліссях, але побачити буває важко. Чому? Чи дійсно наша «чупакабра» – страшна істота з легенд? Як бути з численними фотографіями «чупакабр» у пресі? Хто вони? Саме про це і пропонується дізнатися на уроці.

III. Дослідження походження і значення слова «чупакабра». Це перший етап спростування забобонів про цю істоту.

Легенди про цю істоту прийшли до нас із Північної Америки. Її назва походить з іспанської мови. Вчитель пропонує спробувати з'ясувати, що ж означає це слово.

Воно складається з двох частин. Щоб зрозуміти першу, варто згадати цукерку «Чупа-чупс». Щось нагадує? Учні кажуть, що це схоже на початок слова «чупакабра». Що ви робите з цією цукеркою? Як її треба їсти? Учні відповідають, що її треба смоктати. Так і є: іспанське слово *chupar* означає «смоктати». Інше слово – *cabra* – означає «коза».

Тепер спробуємо зв'язати ці два слова. Що вийшло? Учні пропонують версію, що це – «той, хто смокче кіз». Цілком логічно.

Тоді вчитель пропонує трішки змінити розшифровку, щоб спробувати знайти подібне слово у слов'янських мовах. Чи можна сказати не «смоктати», а «доїти»? Це ж теж спосіб отримати молоко. Тоді виходить «той, хто доїть кіз». Чи є якесь подібне слово у слов'янських мовах? Так! У російській є слово «козодой». Це назва дуже

* Пояснювати дітям значення цього слова немає потреби, інтернет-жаргон вони зараз знають краще за дорослих.

симпатичного птаха. Між іншим, латиною його назва *Sargimulgus*. Знову-таки – «той, хто доїть кіз». І ще. Коза латиною *sarga*. Нічого не нагадує? Діти відповідають, що це схоже на *sarga*. Тепер повертаємося до української мови. У нас цей птах називається дрімлюга. І саме його голос ми чули на початку уроку.

IV. Знайомство із дрімлюгою та з посиланнями на джерела інформації. Чому ми називаємо його дрімлюгою? Дітям пропонується подивитися на фотографію птаха у презентації. На ній дрімлюга завмер на сухій гілочці із заплющеними очима. Його важко відрізнити від сучка. Діти кажуть, що пернатий добре маскується. Вчитель доповнює, що блиск очей зробив би птаха більш помітним, і взагалі – коли можна почути його голос? Відповідь – вночі. Тож, вдень що птах найшвидше буде робити? Спати (дріммати). Ось і відповідь, чому його так називають.

Цей слайд дозволяє також нагадати, що треба знати про джерело інформації. Тут указано авторство фотографії – на чому акцентується особлива увага учнів.

Наступна фотографія дрімлюги також представлена з підписом щодо авторства. Ми пояснюємо необхідність не тільки перевірки інформації, але й збереження авторського права. Кажемо, що просто взяти чужу фотографію – це приблизно те ж саме, що прийти і забрати якісь особисті речі з портфеля однокласника.

На цій фотографії дрімлюгу треба пошукати. Під час пошуків вчитель нагадує, що таке забарвлення називається маскувальним. Через це птаха побачити дуже складно. А от почути – набагато легше (це – нагадування, що в лісі не варто галасувати і треба вміти слухати).

V. Пояснення назви «козодой» та негативних забобонів щодо цього птаха. На цьому етапі ми згадуємо, що чупакабра це «той, хто смокче кіз». Та кажемо, що подібні забобони є і щодо дрімлюги. Звідки вони взялися?

Вчитель запитує у дітей, чи буває так, що влітку ввечері на відкритому повітрі перебувати буває складно через якихось істот? Учні згадують про комарів. Нагадуємо, що не тільки люди, але і звірі потерпають від цих кровосисних істот. Чи будуть триматися комарі навколо стада кіз? Так, і їх буде багато. Адже кози не користуються спреєм від комарів!

Далі запитуємо, де птахові легше полювати – там, де літає пара комариків чи одразу ціла хмара їх? Звичайно, там де багато – роблять висновок учні. Птахам простіше ловити здобич саме біля стада. Отже, дрімлюга, котрий харчується саме комахами, триматиметься швидше всього там.

Тепер учням пропонується згадати, як вони самі ловили комах. Чи використовували вони для цього сачок? Простіше порівняти, як легше ловити комаху – двома пальчиками, долонькою або сачком? Сачком ловити легше. Тоді демонструється «портрет» дрімлюги з відкритим дзьобом. Він дійсно нагадує сачок. Тож, люди могли вважати, що таким великим ротом птах висмоктує молоко! У той час як він, навпаки, захищає кіз від кровосисних комах! Дійсно, у кіз може бути менше молока в тих місцях, де полює дрімлюга. Чому? Напевно не через птаха. Вчитель нагадує, що для того, щоб у кози було достатньо молока, вона має нормально харчуватися. Чи можна нормально їсти, коли весь час кусають комарі? Ні. Діти роблять висновок, що дійсно, кози через комарів не можуть спокійно їсти й дають менше молока, а дрімлюга їх захищає.

Також на слайді з «портретом» вказується адреса сайту, з якого взято це фото. За бажання, це посилання можна перевірити прямо під час уроку. Також додатково можна спробувати пошукати інші фотографії дрімлюги та його описи з інших інтернет-ресурсів.

На наступному слайді наведено сторінку з визначника птахів із зображеннями дрімлюги та фотографію титульної сторінки цієї книги. Пояснюється, що перевірити інформацію можна й за допомогою наукової літератури.

VI. Розв'язання проблеми уроку. Ми познайомилися з дрімлюгою, але що робити з фотографіями «чупакабр», які часто з'являються в інтернеті? Ці істоти виглядають як якісь дуже худі звірі. Якщо уважно роздивитися, то «чупакабри» виявляються хворими тваринами, що втратили шерсть і виснажені через хворобу. Саме така фотографія пропонується на черговому слайді. Тож, «чупакаброю» називають нещасну тварину, яка з останніх сил повноє все, що не може втекти – щоб хоч якось вижити.

Дітям задають питання, чи варто боятися такої істоти – чи краще звернутися по допомогу до волонтерів та ветеринара, щоб її врятувати? Щоб заспокоїти дітей щодо сумного фото на слайді, повідомляється, що це – фотографія собаки, якого волонтери доправили до ветеринара. Собаку вилікували. Він більше не виглядає, наче якась страшна істота, а став веселим домашнім улюбленцем. Про що свідчить наступний слайд.

VII. Підведення підсумку уроку. Дітям пропонується виділити найголовніші моменти уроку. Їх варто виписати на дошці. Діти згадують, що:

- птах дрімлюга, з яким вони познайомилися, зовсім не смокче кіз, а навпаки, рятує їх від кусючих комах;
- будь-яку інформацію необхідно перевіряти, і бажано – по незалежних одне від одного джерелах;
- «чупакабри», про яких часто пишуть у газетах та в інтернеті – це просто хворі тварини, які потребують людської допомоги.

Наостанок вчитель каже, що біда таких тварин часто в тому, що люди бездумно викидають колишніх улюбленців, забуваючи про свою відповідальність за них. Тобто, людина має відповідати за тих, кого взяла в дім, і надавати допомогу хворим знесиленним тваринам. А дрімлюга – зовсім не страшний міфічний персонаж, а дуже симпатичний птах.

Урок проводиться для учнів молодшої школи, але при більш «дорослому» викладенні цілком може використовуватися для уроків біології в середній школі. Він може стати основою для шкільних занять, ігор, розслідувань.

Подяки

Автори щиро дякують В.М. Грищенко за цікаві ідеї та цінні рекомендації щодо проведення уроку.

ЛІТЕРАТУРА

- Чернявська Т.Б., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2012): Екохвилінки: природоохоронне виховання крок за кроком. К. 1-156.
- Яблоновська-Грищенко Є.Д., Чернявська Т.Б., Грищенко В.М. (2013): Екохвилінки у початковій школі. Програми, уроки, матеріали. К.: «ДІА». 1-200.
- Яблоновська-Грищенко Є.Д., Чернявська Т.Б., Торшина О.В., Грищенко В.М. (2020): Незвичайні екоосвітні заняття, проекти та ігри. К.: «Паперовий змії-ОПТ». 1-100.